

УДК 330.322:332.122:330.341.4(477)

Шульц С. Л.,

Максимчук М. В.

Інститут регіональних досліджень НАН України

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРНОЇ АСИМЕТРІЇ

Проведено економіко-статистичну оцінку структурних асиметрій в регіонах України за період з 2007 р. по 2013 р. Виявлено основні тенденції інвестиційних процесів та проблеми неоднорідності інвестування в регіонах.

На основі аналізу запропоновано практичні рекомендації з покращення реалізації регіональної структурної політики. Також сформульовано пропозиції щодо формування структурних стандартів та орієнтирів для проведення структурної корекції економіки регіонів України.

Ключові слова: інвестиційні процеси, інвестиції, структурна асиметрія, регіон, регіональна структурна політика, структурна корекція, структурний стандарт, структурний орієнтир, Україна.

Шульц С. Л., Максимчук М. В.

ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В РЕГИОНАХ УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМЫ СТРУКТУРНОЙ АСИММЕТРИИ

Проведена економіко-статистическая оцінка структурних асиметрій в регіонах України за період з 2007 г. по 2013 г. Виявлені основні тенденції інвестиційних процесів та проблеми неоднорідності інвестування в регіонах.

На основі аналізу пропонується практичні рекомендації по покращенню реалізації регіональної структурної політики. Також сформульовані пропозиції по формуванню структурних стандартів та орієнтирів для проведення структурної корекції економіки регіонів України.

Ключевые слова: инвестиционные процессы, инвестиции, структурная асимметрия, регион, региональная структурная политика, структурная коррекция, структурный стандарт, структурный ориентир, Украина

Shults S., Maksymchuk M.

STRUCTURAL-INSTITUTIONAL PROCESSES IN THE REGIONAL ECONOMY: ANALYSIS, PRIORITY AND ECONOMIC SECURITY

Problems of investment regulation of structural asymmetries in the regions of Ukraine studied. Structural determination of structural asymmetries formulated. When they understand the differences in the distribution of socio-economic phenomena, which are calculated relative to the average (arithmetic mean, geometric and structural averages - the median and mode) and are expressed in appropriate quantitative terms (coefficients). Assessment of asymmetry in the distribution of socio-economic indicators carried out according to the coefficient of skewness using appropriate software packages, including Excel.

Economic and statistical evaluation of structural asymmetries in the regions of Ukraine for the period from 2007 to 2013 conducted. Major trends of investment processes and problems of heterogeneity investment in the regions identified. In particular the reduction modern sectors of the economy, namely the tertiary (service) and quaternary (information) fixed. So is that substantially increased the secondary sector, which is based on industry and construction. This trend may indicate that the economy Ukraine occurring adverse structural trend. And they will lead in the future to further our country lag behind the developed countries.

The main hypothesis of the study is such that the economic system operates in a situation of low production investment services, poor quality, and the time gap (delay and situational reaction instead of action to prevent and regular action).

To remedy this situation should create an institutional environment that would allow to build a complete integrated system of regulation of investment processes, coordinating their activities both vertically (state-region) and horizontally (region-region). In fact it should be institutionalized form (possibly legislated) vertical that provides project management and funding of regional structural policies had common goals, mobile resources for redistribution and effective management and control.

Control involves the formation of a regional monitoring system of structural policy. It can be constructed by introducing into the regional planning and structural standards guidelines. This will allow a rough estimation of the economic structure of Ukrainian regions and the state as a whole on the basis of comparison with the structure of the economies of other groups of countries, including the "Big Seven", the leaders of economic growth and transformation countries.

Structural benchmark is the structural composition of the economy of the region (state), a perfect understanding of the structure of the economic system, elected as a remote or secondary target held at regional structural policy. Expressed in percentage terms between specific economic (industrial) activities, or between sectors (eg, primary, secondary and tertiary). Structural standard is institutionalized appropriately secured (whether at law doctrines or regional development strategies) structural benchmark (parameter value sectors (sectors) of the economy).

Based on the analysis of practical recommendations for improving the implementation of regional structural policy proposed. Also, proposals for the formation of structural standards and guidelines for structural correction of regional economies Ukraine formulated.

The conclusion that the Ukrainian economy regions from 2007 to 2013 has undergone significant structural change towards further growth asymmetry done. Further studies outlined in Article problems can develop in the direction of the structural analysis of the distribution of investments by sector in each region of Ukraine, statistical evaluation of

structural asymmetries and develop models of investment management processes to implement which will reduce structural asymmetries in the distribution of investments in the state and region.

Key words: investment processes, investments, structural asymmetry, region, the regional structural politics, structural correction, structural standard structural landmark, Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Потреба у структурних змінах в економіці регіонів України зумовлена вибором європейського вектора інтеграції, нагальною потребою у побудові конкурентоспроможної економіки держави та її регіонів. Інвестиційна діяльність – головне джерело відтворювального процесу та структурних змін національної економіки, та розвитку економіки регіонів. Без належного організаційно-економічного забезпечення інвестиційних процесів немає стабільного економічного розвитку. Через відмінності у соціально-економічних умовах кожного регіону процеси інвестування відбуваються нерівномірно, наслідком цього є структурні асиметрії регіонального розвитку. Пом'якшення проблем структурних асиметрій є важливим завданням органів державного управління різних ієрархічних рівнів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем нерівномірності розвитку економіки та, зокрема, передумов регіональних асиметрій, присвячено наукові праці вітчизняних та іноземних вчених З. Варналія, З. Герасимчук, М. Долішнього, А. Маршалла, Ф. Перру, М. Портера, Б. Данилишина, І. Сторонянської, Н. Мікули, А. Мокія [7; 10] та багатьох ін. Водночас, інвестиційні фактори виникнення структурних асиметрій в розвитку регіонів України є менш дослідженими, адже переважно автори обмежуються аналізом показників, які характеризують нерівномірність регіонального соціально-економічного розвитку.

Цілі статті. Метою публікації є аналіз інвестиційних процесів в регіонах України, виявлення економічних причин формування структурних асиметрій та надання рекомендацій з пом'якшення проблем, виявлених під час дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Приступаючи до викладу основного матеріалу, надамо короткі визначення

основних понять, якими будемо послуговуватися у дослідженні. Отже, структурні асиметрії – це відмінності в розподілі соціально-економічних явищ, які обчислюються по відношенню до середніх показників (середнього арифметичного, геометричного, а також структурних середніх – медіани і моди), і виражаються у відповідних кількісних показниках (коефіцієнтах). Відрізняють лівосторонню (в бік зменшення) і правосторонню (в бік збільшення) асиметрію. Оцінку асиметрії в розподілі соціально-економічних показників проводять відповідно до коефіцієнтів асиметрії, використовуючи відповідні програмні пакети, зокрема Excel (пакет описова статистика та функції «СКОС», «ЕКСЦЕС»).

Інвестиційні процеси в регіоні є важливим чинником його економічного розвитку. Інвестиції в економіку регіону сприяють виводу економіки на рейки стійкого соціально-економічного розвитку. Без значних капіталовкладень, особливо у стратегічно важливі галузі неможливе відродження економіки регіонів. Головним інструментом змін тут виступатиме покращення інвестиційної привабливості регіонів України.

Інвестиційну привабливість регіонів як правило оцінюють за такими показниками:

- інвестиції в основний капітал, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, грн.;
- інвестиції у житлове будівництво, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, грн.;
- обсяг прямих іноземних інвестицій, у розрахунку на одну особу чисельності наявного населення на кінець року, дол. США;
- зміна обсягу прямих іноземних інвестицій, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, дол. США.

Непрямою характеристикою інвестиційної привабливості регіону є показники, що визначають розвиток транспортної мережі регіону та зовнішньоекономічної діяльності:

- щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 кв. км території;
- обсяг експорту товарів, в розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення регіону, дол. США [6].

Розподіл сукупних інвестицій в основний капітал на одного мешканця за регіонами України протягом за 2007–2013 рр. представлено на рис. 1.

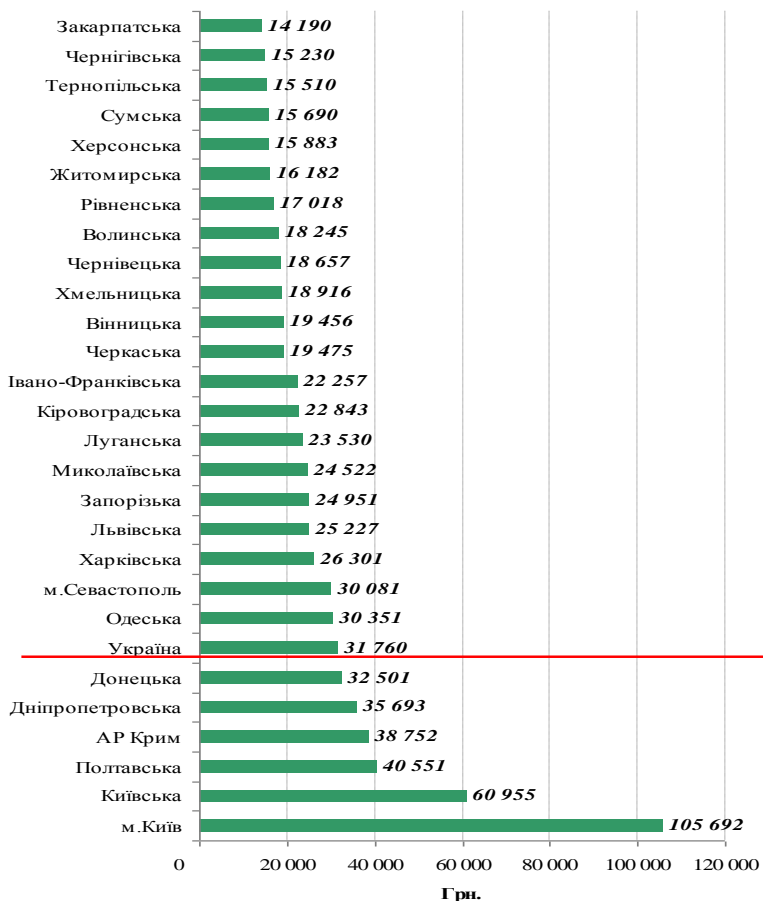

Рис. 1. Розподіл інвестицій в основний капітал за регіонами України, всього за 2007–2013 рр. в середньому на одного мешканця, грн. *

* розраховано за даними Офіційного сайту Державної служби статистики України, urkstat.gov.ua)

Як видно з ілюстрації лише шість регіонів України, включно із м. Києвом перевищують середній рівень надходження інвестицій по державі в цілому. Це може свідчити про значну структурну асиметрію в розподілі інвестицій за регіонами країни.

Якщо проаналізувати розподіл інвестицій за секторами економіки в цілому по державі (рис. 2), то можна побачити, що відбувається скорочення сучасних секторів економіки, а саме третинного (сервісного) і четвертинного (інформаційного). Натомість помічаємо суттєве зростання вторинного сектора, основу якого складають промисловість та будівництво. Така тенденція може свідчити про те, що в економіці України відбуваються негативні структурні тенденції, які у майбутньому призведуть до ще більшого відставання нашої держави від розвинених країн світу.

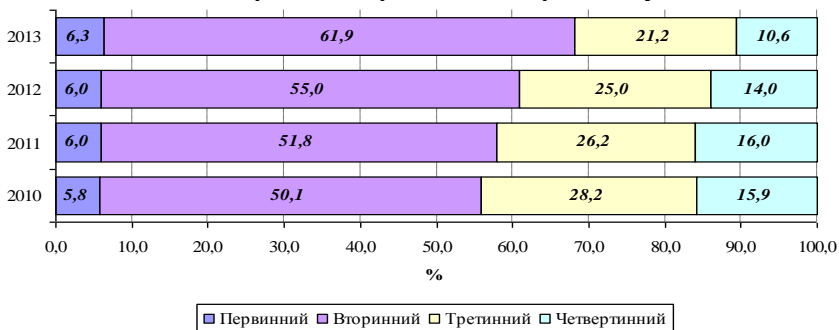

Рис. 2. Розподіл капітальних інвестицій за секторами економіки в Україні, 2010–2013 рр., % *

* розраховано за даними Офіційного сайту Державної служби статистики України, urkstat.gov.ua

Для дослідження диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів України, в тому числі інвестиційної сфери на аналізовані явища слід подивитися «крізь економічні окуляри» і описати ситуацію, що склалася, використовуючи базові економічні (ринкові) категорії, а саме: попит, пропозиція, виробництво, споживання тощо.

Основна гіпотеза дослідження така, що господарська система функціонує в ситуації недовиробництва інвестиційних послуг, невідповідної їх якості, а також часовому розриві (запізнення та ситуативне реагування, замість дії на упередження та регулярної дії).

Для виправлення ситуації, що склалася слід сформувати інституційне середовище, яке б дозволило побудувати цілісну інтегровану систему регулювання інвестиційними процесами, координуючи свою діяльність як по вертикалі (держава-регіон) так і

по горизонталі (регіон-регіон). Фактично слід сформувати інституціолізовану (можливо законодавчо закріплену) вертикаль, яка б забезпечувала проектне управління та фінансування заходів регіональної структурної політики, мала спільні цілі, мобільні ресурси для перерозподілу та дієву систему управління та контролю.

Контроль передбачає формування системи моніторингу регіональної структурної політики. Вона може бути побудована за допомогою запровадження в систему регіонального планування структурних стандартів й орієнтирів. Такий крок дозволить проводити орієнтовну оцінку структури економіки українських регіонів та держави в цілому на основі порівняння її з структурою економіки інших груп країн, зокрема країн «великої сімки», країн-лідерів економічного зростання та трансформаційних країн.

Структурний орієнтир – структурний склад економіки регіону (держави), ідеальне уявлення про структуру економічної системи, яка обирається як віддалена чи середня ціль при проведенні регіональної структурної політики. Виражається в конкретному відсотковому відношенні між видами економічної (промислової) діяльності, або між секторами економіки (наприклад, первинним, вторинним і третинним). Структурний стандарт – інституціолізований, відповідним чином закріплений (законодавчо чи на рівні доктрин, або стратегій регіонального розвитку) структурний орієнтир (параметр співвідношення секторів (галузей) економіки).

Використовуючи методику оцінки структурних зрушень, запропоновану Н. Л. Овандер [2; 5], в співробітниками ІРД НАН України було проведено оцінку внутрішніх та зовнішніх структурних стандартів на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу за основними галузями Західного регіону України (табл. 1–2).

Відповідно до обраної методики оцінки довгострокова перспектива співставляється з країнами «великої сімки» – Канада, США, Японія, Франція, Німеччина, Італія, Велика Британія, другу групу країн складають Фінляндія та Ірландія, а третю – країни, що успішно увійшли до складу ЄС: Угорщина, Польща, Словаччина, Чехія [5, с. 70].

Таблиця 1

Структура ВДВ областей Західного регіону України [3]

Сектори	Області західного регіону	по рах
---------	---------------------------	-----------

	Львівська	Тернопільська	Закарпатська	Івано-Франківська	Волинська	Рівненська	Чернівецька	
Сільське господарство	9,8	22,7	15,2	12,7	16,8	17,6	20,5	16,5
Промисловість	17,8	12,5	17,2	30	14,6	25,9	10,3	18,3
Будівництво	3,6	3	3,9	4,2	3,7	3,5	6	4
Транспорт та торгівля	31,8	30,4	30,1	24,4	31,9	23,9	26,6	28,4
Фінансові та страхові послуги	5,3	2,5	2,8	3,9	4	3	2,7	3,5
Інші послуги	31,7	28,9	30,8	24,8	29	26,1	33,9	29,3

Таблиця 2

Структура ВДВ областей Західного регіону України [3]

	Внутрішні структурні стандарти за ВДВ		Зовнішні структурні стандарти		
			кратко-строкова перспектива	середньо-строкова перспектива	довго-строкова перспектива
			Групи інших країн		
			Західний регіон України	Україна	Трансформаційні країни
Сільське господарство	16,5	9,5	3,6	2,5	1,5
Промисловість	18,3	25,7	28	24,9	20,6
Будівництво	4	3,2	6,7	8,2	5,7
Транспорт та торгівля	28,4	29,9	24,7	19,7	19,9
Фінансові та страхові послуги	3,5	5,5	18,8	24,7	29,6
Інші послуги	29,3	26,2	18,2	20	22,7

Як видно з табл. 2, Західний регіон України за структурою ВДВ значно відрізняється від усіх груп країн. З Україною різниця дещо менша. Найменше розходжень спостерігається в сфері будівництва, транспорту і торгівлі, проте фінансовий сектор в регіоні є значно меншим, ніж у всіх груп країн, а сектор сільського господарства –

значно вищим, що може свідчити про відставання регіону від світових тенденцій розвитку економіки і гостру потребу у проведенні структурних трансформацій. Ці трансформації повинні бути в перчу чергу спрямовані на розвиток фінансового сектора, модернізацію промисловості і технологічне реформування сільського господарства, і для досягнення стандарту трансформації країни повинно пройти за 5–7 років.

Проблема ускладнюється тим, що важливо сформувати дієву тринітарну систему господарського управління інвестиційними процесами в регіонах, яка б збалансовано включала: державне регулювання (управління), громадське регулювання та ринкове саморегулювання інвестуванням. Досягнення такого балансу – основне інституційне (установочне) завдання державної структурної регіональної політики в сфері інвестування та подолання структурних асиметрій.

Покращення інституційно-функціональної структури національної економіки і економіки регіонів пов'язане з формуванням розвиненого цілісного та місткого ринку інвестицій як системи залежних та динамічно взаємодіючих сегментних й регіональних ринків, які забезпечуватимуть через взаємодію (збалансування, узгодження) попиту та пропозиції інвестування ефективне функціонування і стійке зростання економіки регіонів, як базису стійкого регіонального розвитку.

Основними напрямками зміни територіальної структури економіки в умовах існування значної різниці у рівні соціально-економічного розвитку регіонів України є [9, с. 27]:

- забезпечення комплексного і збалансованого розвитку усіх районів та регіонів країни на основі раціонального використання конкретних умов і наявних трудових, земельних, водних, енергетичних та інших природних ресурсів;

- усунення дисбалансу у розвитку окремих територій та забезпечення вирівнювання рівнів їх соціально-економічного розвитку;

- формування інституційного середовища, яке б сприяло гармонізації загальнодержавних і регіональних інтересів.

Спрямованість регіональної структурної політики повинна зазнати змін, які віддзеркалюватимуть рух від прямих капіталовкладень у певні пріоритетні галузі промисловості до створення

сприятливого інституційного середовища для інвесторів не тільки в галузевому, але й у просторово-регіональному розрізі.

Висновки. Підсумовуючи викладений вище матеріал можна зробити висновок про те, що економіка українських регіонів з 2007 р. по 2013 р. зазнала суттєвих структурних змін в бік подальшого наростання асиметрії. Подальші дослідження окресленої в статті проблематики можуть розвиватися в бік проведення структурного аналізу розподілу інвестицій за секторами економіки в кожному регіоні України, статистичної оцінки структурних асиметрій та формування моделей управління інвестиційними процесами, метою впровадження яких буде зменшення структурних асиметрій в розподілі інвестицій в державі та регіонах.

1. Гребенюк О. О. Джерела диференціації економічного і соціального розвитку регіонів / О. О. Гребенюк // Теорія і практика державного управління. – Вип. 2(25). – С. 11–18.
2. Кузубов М. В. Оцінка структурних зрушень в економіці України та їх оптимізація / М. В. Кузубов, Н. Л. Овандер // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №9(111). – С. 66–70.
3. Луцків О. М. Інституційне середовище регіональної структурної політики / О. М. Луцків, М. В. Максимчук // Регіональна економіка. – 2014. – №3. – С. 12–24.
4. Дудкіна О. Регіональна соціально-економічна асиметрія: діагностика та шляхи подолання / О. Дудкіна, П. Дудкін // Галицький економічний вісник. – 2012. – №5(38). – С. 21–27.
5. Овандер Н. Л. Методика оцінки структурних зрушень в економіці країни за видами економічної діяльності / Н. Л. Овандер. – Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №1. – С. 178–183.
6. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку : Наказ Державного комітету статистики України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua.
7. Сторонянська І. З. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції / І. З. Сторонянська. – Львів : ІРД НАН України, 2010. – 324 с.
8. Суддук А. М. Регіональна диференціація як загроза розвитку національної економіки / А. М. Суддук // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №4(9). – С. 137–143.
9. Табалова О. Є. Передумови виникнення регіональних асиметрій сталого розвитку в Україні / О. Є. Табалова // Фінансовий простір. – 2012. – № 3 (7). – С. 26–30.